

Lompa Józef Piotr (1797-1863)

Pedagog, działacz narodowy, etnograf, popularyzator nauk rolniczych i przyrodniczych

Urodził się 26 czerwca 1797 roku w Oleśnie (Rosenberg), w rodzinie Michała Lompy, krawca i kramarza oraz Józefy Stróżyk. Czytać i pisać nauczył się wcześniej dzięki zbiorom kazań i żywotom świętych, które były ulubioną lekturą jego ojca. W szóstym roku życia rozpoczął naukę w katolickiej szkole elementarnej, a zarazem pobierał lekcje muzyki u często bawiącego w Oleśnie Feliksa Prudły, profesora katolickiego gimnazjum we Wrocławiu, oraz lekcje rysunków u zakwaterowanego w domu Lompów francuskiego oficera.

W roku 1811 ojciec wysłał go do gimnazjum w Opolu (Oppeln), gdzie jednak okazało się, że nie stać go na opłacenie kosztów nauki i utrzymania. W tej sytuacji udał się do szkoły pijarów w Wieluniu, tam jednak uczyć mógł się tylko w czasie

wolnym od obowiązków organisty i tylko pod warunkiem, że przywdzieje habit. Za opuszczenie wieluńskiej szkoły został przez ojca pobity i wyrzucony z domu. Zdobył wówczas posadę kancelisty sądowego w Oleśnie, a do skromnej pensji dorabiał grając w karczmie na skrzypcach.

W roku 1815 rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim we Wrocławiu, gdzie duży wpływ wywarły na jego dalsze życie dwie osoby. Pierwszą z nich był jego krewniak i rodak z Olesna, Feliks Rendschmidt, wybitny pedagog i przyrodnik, drugą – dyrektor gimnazjum Daniel Kruger, wybitny pedagog, ale i zaciekły wróg wszystkiego, co polskie. Chcąc udowodnić Krugerowi, że, wbrew jego twierdzeniom, istnieje polska literatura, Lompa zaczął czytać polskie książki i, jak sam twierdził, dzięki niemu stał się krzewicielem polskości i obrońcą Górnoślązaków.

Po ukończeniu seminarium pracował najpierw jako pomocnik nauczycielski w Cieszynie w powiecie sycowskim, później jako nauczyciel w Łomnicy (Lomnitz) koło Olesna i w Lublińcu (Lublinitz). W roku 1818 ożenił się z Marią Benś, córką nauczyciela ze Sternalic (Sternalitz), zaś rok później rozpoczął pracę w Lubszy (Lubschau). Tu, podczas 30 lat pracy, obarczony liczną rodziną i zmuszony do borykania się z licznymi problemami, rozwinął niezwykle bogatą twórczość w wielu dziedzinach, pisał wiersze i opowiadania, gromadził materiały do historii Śląska i historii śląskiego piśmiennictwa, spisywał dzieje śląskich miast, zbierał ludowe pieśni, baśnie i legendy, tłumaczył poezję i prozę autorów niemieckich, pisał artykuły do wielu czasopism i prowadził obszerną korespondencję, której adresatami byli m.in. Józef Ignacy Kraszewski, wspomniany wyżej Feliks Rendschmidt, badacz starożytności Johann Gustav Büsching, archeolog Józef Łebkowski, wybitny fizjolog Jan Ewangelista Purkynie i przyrodnik Stanisław Konstanty Pietruski.

Konieczność utrzymania licznej rodziny skłaniała go zarazem do praktycznego wykorzystania wiedzy przyrodniczej. Już jego pierwszy teść, Sebastian Benś, wyuczył go pszczelarstwa, później zaś, zapoznawszy się z osiągnięciami księdza Jana Dzierżona w tej dziedzinie, przetłumaczył Lompa na język polski i wydał w roku 1851 w Piekarach jego podstawową pracę, „Nowe udoskonalone pszczelnictwo”. Przekład ten zdobył sobie przychylną opinię, kolejne wydanie ukazało się w roku 1859, a Lompa został dzięki niemu członkiem-korespondentem

Towarzystwa Rolniczego w Krakowie. Zasłużoną sławą cieszył się ogród szkolny w Lubszy, który Lompa poszerzył i uporządkował, następnie zasadził w nim ponad 200 drzew owocowych, wybudował trzy altany, całość poprzecinał chodnikami, których obrzeża przyozdobił kwiatami. Z czasem zgromadził w swoim ogrodzie ponad 500 gatunków roślin, a ponieważ każda z nich opatrzona była tabliczką z nazwą rośliny w języku łacińskim, polskim i niemieckim, powstał mały ogród botaniczny, który odwiedzany był chętnie przez miłośników roślin z różnych, niejednokrotnie dalekich stron.

Chcąc podzielić się swymi doświadczeniami i zachęcić Ślązaków do pójścia w swoje ślady, Lompa, poza wspomnianym wyżej przekładem książki Dzierżona, wydał też szereg innych przekładów i własnych książeczek popularyzujących nowoczesne metody gospodarki wiejskiej. Liczne artykuły z dziedziny rolnictwa, ogrodnictwa, hodowli zwierząt i ptactwa oraz artykuły o pożytecznych i szkodliwych roślinach i zwierzętach zamieszczał też na łamach pszczyńskiego „Tygodnika Polskiego”. Ponadto napisał pochwalony przez ministra oświaty, jednak nie dopuszczony do użytku szkolnego przez władze rejencji opolskiej podręcznik „Krótki rys historii naturalnej dla szkół elementarnych” obejmujący ciała kopalne, rośliny, zwierzęta i polsko-niemiecki słowniczek pojęć przyrodniczych.

W roku 1838, po śmierci pierwszej żony, ożenił się z córką nauczyciela z Ligoty, Weroniką Grzegorz, a jego rodzina powiększała się coraz bardziej. Jego sytuacja z trudnej zmieniła się w katastrofalną, gdy w roku 1850, wskutek zaangażowania w działalność demokratyczną i narodową w okresie Wiosny Ludów, został zwolniony z posady nauczyciela bez prawa do emerytury. Przez szereg lat mieszkał jeszcze w Lubszy, utrzymując się z różnych, dorywczych zajęć, doraźnych zapomóg Ligi Polskiej i pieniędzy ofiarowanych mu przez osoby wzruszone jego losem. W roku 1858 przeniósł się z rodziną do Woźnik (Woischnik), gdzie zmarł 23 marca 1863 roku.

Ważniejsze prace przyrodnicze:

- 1848 – Krótki rys historii naturalnej dla szkół elementarnych. Olesno.
- 1852 – Nowe udoskonalone pszczelnictwo ks. plebana Dzierżona. Piekary (przekład).
- 1852 – Praktyczna nauka hodowania drzew owocowych z osobliwym względem na włościan i młodzież po wsiach i miasteczkach przez F. W. Ulrycha ułożona. Piekary (przekład).
- 1853 – Wskazówka do stosownej i korzystnej uprawy wiejskich warzywnych ogrodów. Z dodaniem o kwiatach i ziołach lekarskich. Piekary.
- 1854 – Skazówka do korzystnego hodowania chmielu. Poznań.
- 1855 – Nauka o zakładaniu żywych płotów. Podług drugiego poprawnego wydania Juliusza Pannewitz, królewskiego pruskiego inspektora lasów. Ostrów (przekład).
- 1858 – Skazówka do uprawy wszelkich warzyw i ogrodowin najpospolitszych i najpożyteczniejszych dla wiejskich gospodarzy, tak na ich własne pożywienie, jako i na korzystną łatwą sprzedaż służących. Bochnia.
- 1859 – Nowe udoskonalone pszczelnictwo ks. plebana Dzierżona. Leszno (nowy przekład).

W rękopisach m.in.:

- Opis roślin jadowitych.
- Historia sadownictwa w Europie.

Źródła:

- Ender J. 1947. Lompa nauczyciel-oświatowiec. Zarnie Śląskie. Z. 3. S. 137-141.
- Ender J. 1956. Obrońcy ludu śląskiego. Warszawa. S. 31-154.
- Jarosz A. 1972. Pol. Śl. Biogr. 17. S. 533-556.
- Kowalska K. 1987. Śl. Biol. Pol. S. 372.
- Nowack K. G. 1843. Schlesische Schriftsteller Lexikon 6. S. 71-72.
- Pośpiechowie L. J. 1957. Bibliografia Józefa Lompy. Kwartalnik opolski 3. S. 52-76.
- Prus K. 1913. Józef Lompa. Jego życie i prace. Bytom.
- Syniawa M., Syniawa R. 1999. Józef Lompa – przyrodnik. Przyroda Górnego Śląska 18. S. 14-15.
- Wilczek S. 1977. Śl. Śl. Biogr. 1. S. 158-162.
- Wilczek S. 1997. Józef Lompa. Prekursor pracy kulturalno-oświatowej na Górnym Śląsku. Katowice.
- Portret z: Zarnie Śląskie. Z. 3. 1947. S. 169.